

A Sarló története

A csehszlovákiai magyar fiatalság szellemi mozgalmainak elfogulatlan mérlegeléséhez elkerülhetetlenül szükséges, hogy legalább nagy vonalakban ismerjük ezeknek a mozgalmiaknak társadalmi hátterét, azt a kusza és zilált társadalmi képletet, amely valódi szülőanyja volt a fiatalok valamennyi kezdeményezésének. Az államfordulat utáni években egy meddő és tehetetlen marazmus bénította meg az itteni magyarság lelki erejét. A nagy földrengés hatása itt még tetemesebb mértékben nyilvánult meg, mint a rokonsorsú Erdélyben, ahol az ösztökélőbb tradíció tudat és a kompaktabb magyarság erőérzése a helyzettel való gyorsabb leszámolás lehetőségét teremtették meg. A középosztály, amely a háború előtt a kultúrahordozó réteg szerepét töltötte be, számban és erőben megfogyatkozva, a pusztaság létfenntartás szintjére korlátozta minden erő kifejtését. A történelmi létformájának tengelyéből kilendített magyar értelmiségi réteg nem rendelkezett elég vitalitással ahhoz hogy kisebbségi sorsának történelmi feladatait átérezze egy olyan korban, amidőn ezek a feladatok inkább homályos sejtéseknek számíthatnaik. Makacs ragaszkodás fejlődött ki a jobb középosztály köreiben, ragaszkodás a letűnt kor szilárd történelmi és kulturális eszményeihez, az eltemetett, csak emlékekben ható életforma ízlés-ideáljaihoz. Az alkotmányjogok által biztosított szabadság (és a *háborús zsidóságból feléledő magyar lélek első erőteljesebb megnyilvánulásai egyaránt terra incognita maradtak az idősebb korosztály előtt*. Az államhatalom hatásával és erejével szemben egyetlen hathatós eszköznek a passzív rezisztencia mutatkozott. Fontos ezt szem előtt tartani, mivel a néhány év múlva nagy lendülettel meginduló ifjúsági mozgalom nem csehszlovák részről, de éppen a magyar apák részéről találkozunk ellenállással. A vidéki városok fiataljai a baden-poweli alapokon megszervezett cserkészlet nevelési elveit szívják magukba. A prágai Szent György Kör a főiskolás cserkészlet alapjait rakja le s egyben megteremti azt a mozgalmat, amely ezután a legtöbbet vitatott társadalmi mozgalma lesz a csehszlovákiai magyarságnak. Mint hamarosan kiderült, a baden-poweli cserkészlet inkább csak az ürügyet szolgáltatotta egy olyan mozgalom elindulásához, amely élményeinek gyökereivel hamarosan a magyar fundus legszélesebb rétegeibe ágazódott szét. Azok a fiúk, akik odahaza gyermekségük elementáris erejű élményét egy-egy szomorúan megbénult magyar dzsentri vagy hivatalnoki sors pusztulásában szereztek, de akikben az élet akarásának, továbbépítésének vágya erősebb volt minden meditációnál, csak természetes, hogy érdeklődésük egész hevével csaptak le azokra a jelenségekre, amelyek az új magyar kérdés lehetőségét sejtették velük.

Ilyen jelenségnek mutatkozott a megújított modern magyar irodalom, az Ady—Móricz—Szabó Dezső által a magyar kultúr-

életbe szivattyúzott új *magyar népiesség*. A Szent-György Kör 1927-ben Pozsonyban rendezett kongresszusa körlevélben fordult a magyar diáksághoz, amelyben a modern magyar irodalom, főként Ady Endre, Móricz Zsigmond és Szabó Dezső műveinek szeretetére hívta¹ fel a csehszlovákiai magyar fiatalokat. Ez a felhívás a fiatalok jóérzésénél már nyitott kapukat döngetett; a modern magyar irodalom rövid néhány év alatt a fiatalság életfelfogásának legfőbb irányítója lett.

A magyar népi élet konkrét problémáinak speciális »szlovenszkói« beidegződése a fiatalság lírai hevületén, patetikus ellágyulásain és megszállott, felhőkbe rontó titanizmusán keresztül történt. S mert a megbolygatott képzelőerő szívesen szimbolizál, a csehszlovákiai képzelőerő rövidesen úgy lobogott fel ennek az ifjúságnak! a szemében, mint egy mithikus életeszme, mint helyzetének, sorsának és vágyainak magasztos szentsége, mint egy »*Kisebbségi Géniusz*«.

Az eszme meghirdetője Györy Dezső, aki 1925-ben ilyen vallo mást tesz: »Ezt a népet szétarabolták, de a részek új életet kezdtek, új mentalitásuk gazdagító erő. Szeressetek minden elnyomottakat, tegyetek úgy, ahogy akarjátok, hogy veletek tegyenek. Legyetek ti mindig a lelki és testi kifosztás legerősebb ellenségei. S ahogy ti ilyen kisebbségi lélekre tesztek szert, ezt a lelket plántáljátok át az egész magyarságba. Ez jelenti a kisebbségi géniuszt.«

Ez a vallomás élénken bizonyítja, hogy a fiatalságot már a munka megindulásánál az a vágy hevítette, hogy *az egész magyar élet számára bontson programot*. A fiatalság vezetői soha egy pillanatra sem hittek abban, hogy a csehszlovákiai fiatal magyar értelmiség a szűk szlovenszkói provincializmus korlátai között keressen érvényesülést munkája számára, hanem éppen ellenkezőleg: tevékenysége a legnagyobb mértékben az egyetemes magyarság tengelyébe illeszkedik. Egy-kettőre megszületett a sajtó is, amely ezt az érdeklődést tervszerűen támogatta. A Scherer Lajos losonci tanár szerkesztette »*A Mi Lapunk*« megnyitotta hasábjait az ifjúság problémái számára. Rajta keresztül bontakozott ki a kezdeti évek ifjúsági mozgalma és ez volt *SÍZ* a lap, amely Móricz Zsigmond, Ady Endre, Babits Mihály, Illyés Gyula, Erdélyi József, József Attila írásain keresztül nevelte az új generációt s amely a csehszlovákiai magyar írók, pedagógusok és művészeik szavait tolmácsolta.

Az élmények megáradt zuhataga számára a baden-poweli cserkészprogram hamarosan szűknek látszott. A vidám cserkészkirándulások, a természet önfeledt csodálata elhalványodott a fiataloknak a magyar népi élet formái iránt tanúsított érdeklődése mellett. A *népi megújulás* gondolata vörösfonálként húzódik; végig a csehszlovákiai magyar fiatalság mozgalmán mindaddig, míg ki nem szorítja a *szociális gondolat* még nagyobb kollektívumot felölelő programja. A Szent-György Kör, hogy az egyes cserkészcsapatok keretein belül lehetővé tegye a falusi nép életének megismerését, meg-

szervezete az ú. n. *regősmozgalmak*. Mit akart ez a népi értelemben megreformait cserkészet? Balogh Edgár, a fiatalság vezetőegyenisége a »Vetés« című főiskolás röpirat első számában így jelöli meg az új mozgalom lényegét:

»Az új magyar cserkészet az ezer év óta hiányzó magyar öncélúság szellemében meg akarja teremteni a népi gyökerű, igazán magyar ifjúsági életet. Ki akarja vinni a földtől elszakadt osztályok, elsősorban az intelligencia gyermekeit a magyar föld, faj és falu ősi gyökereihez, hogy megismerjék a magyar nép lepányvázott lelkét és teleszíva mozgalmunkat a súlyos természeti metszésű népi kultúrával, egy népi valóságú magyar tömegkultúra erjesztő intellektuális rétegévé váljanak. Az igazi magyar cserkésztípus a regösdiák, mert nem külsőségekben és állam jogi vagy osztálynacionalizmusban magyar, hanem a magyar falu és a faj bujdosó, megváltásra váró lelkével terhes. A regösdiák a népgyökerű magyar cserkészet ügyes legénye, a falu és a vidéki kisváros, a paraszt és a kisiparos, tehát a termelő, dolgozó magyar nép ezernyi ezer baját is megismeri és a falu ismeretén nevelődve, férfi korában dolgos agyú és ha kell, sújtó öklű harciosa lesz a magyar demokráciának.«

*

A *gombaszögi cserkésztábor* több szempontból is fordulópont főiskolás mozgalmaink életében. Az első alkalom ez, amely a levegőben érezhető kérdéseket megfogalmazta, lefekteti a fiatalság további útjának eszmei irányvonalait s egyben országos méretekben felhívja a figyelmet — a legtöbb esetben a dicséret és a gáncs megnyilvánulását is — arra a főiskolás mozgalomra, amely *munkájának tárgyi szimbólumát a sarlóban pillantja meg* s amelyet hamarosan széltében-hosszában a »Sarló« néven aposztrófálnak. Mit jelent a Sarló ebben a gombaszögi, kezdeti periódusában? A csehszlovákiai magyar fiatalság erélyes összefogását a magyar faji gondolat jegyében, egy új, Szabó Dezső által felvázolt népi demokrácia szükségességének átérzését, a magyar népművészet és népi irodalom tiszteletét s egy olyan lelki magatartást, amely a magyar népi rétegek jövőjét mindenekfelett szentnek tartja. Programjában túlnyomórészt pozitívumok dominálnak, az idő, a magyar élet korszerű feladatai megtermékenyítőleg hatnak rá, növelik önbizalmát és tettejét. Az a tény, hogy a haladó csehszlovákiai magyar élet *legtöbb vezető kultúrpolitikus a előlegezett bizalommal tekint a fiatalság mozgalma felé, óriási helyzeti energiát kölcsönöz neki*. Mint egy gyűjtőlencse, úgy fogja fel a magyar élet heveny problémáit — persze tisztán érzelmi alapon a tudományos szempont mellőzésével. Erre azonban senki sem figyelmezteti a fiatalokat, legfeljebb a mozgalom várható világnézeti és politikai állásfoglalása felé néznek aggódó szemekkel. A fiatalokat azonban úgylátszik nem érdekli a politika. A regösök nyarankint a szlovákiai falvakat járják, ismer-

kednek a faluval. Maguk köré gyűjtik a falu gyermekeit, mese, dal, játék közben figyelik a paraszti életet s az adatokat bejegyzik naplójukba. Romantikus faluszemléletük egy-egy népi faragás, új nóta hatására felujjong. Az egyetemi szemináriumokban lassan megindul a munka. 1928-ban bekövetkezik a magyar tanszék felállítása a pozsonyi Komensky-egyetemen. A fiatalok egyrésze ethnográfia után érdeklődik, Solymossy Sándor »Ethnographia« című folyóiratát olvasgatják, bevonul a kisebbségi kérdés is a fiatalság állandó érdeklődésének területére, megtörténnek az első kísérletek a magyar és csehszlovák diákság közeledésére. A magyarországi főiskolás diákság 1928 tavaszán megtartott nagy Ady-ünnepélye, amely a teljes Ady mellett foglalt állást, újabb erőteljes lökést ad a mozgalomnak. Az »Ifjú szívekben élek« című röpirat a maga egészében körülbelül megegyezik a csehszlovákiai magyar fiatalság akkori mentalitásával. Szabó Dezső a röpirat vezető cikkében »új honfoglalásra, új történelmi alkotás heroizmusára« szólít minden fiatal magyart a nagy célok megvalósításához. Az új eszmeáramlat hozza Makkai Sándor Ady-könyvét, Erdélyi József és Illyés Gyula verseit, Kiodolányi, Fábrián társadalomszemléletét. A szlovákiai magyar középiskolák önképzőkörökében Mécs-, Ady- és Győry-verseket szaval az ifjúság. A Bartha Miklós Társaság röpirata, az Új Magyar Föld a magyar paraszti tömegek szociális problematikáját tudatosítja.

Érezhető volt, hogy az új mozgalom a maga nagy fejlődési potenciájával nem fog megállni a magyar paraszti élet romantikus dicsőítésénél, hanem e fejlődési fokon elérkezik a *szociális kérdés* s a vele egybefüggő szociológiai problémakomplexum felvetéséig. A magyar közvélemény, amely eddig is némi aggodalommal figyelte a bátor jelszavaktól vissza nem riadó fiatalokat, ezen a ponton kerül közelebbi kapcsolatba a sarlósok mozgalmával. Abban a pillanatban, amikor a szentimentális faluravágyakozás regös álmait egy konkrétebb és szociologikusabb társadalomszemlélet utáni törekvés váltja fel a fiatalok legtöbbet olvasó s művelődő egyedeinél, — megindul a *politikai harc*. Nem is egyfelől. Egyszerre két irányból is szeretnék megközelíteni a fiatalokat s a maguk számára biztosítani őket. A magyar ellenzéki sajtó ekkor még helyet ad írásaiknak, de a kormánypolitika részéről is megindul az akció, amelynek végső célja a fiatalság megnyerése. A fiataloknak tetszik a szerep. Az érvenyesülés tág lehetőségei nyílnak meg elsősorban a sajtón keresztül, amelynek elég garancia az, ha valaki tagja a Sarlónak, hiszen rajta keresztül az egész mozgalom felé nyílik út.

1929 áprilisában jelent meg a pozsonyi magyar egyetemi hallgatók MAKK című egyesületének kiadásában a *Vetés harmadik száma*. A röpirat, amelyet Brogyányi Kálmán, a Csehszlovákiai Magyar Akadémikusok Szövetségének akkori kultúrreferense szerkesztett (az első két szám Peéry Rezső szerkesztésében jelent meg), átfogó képet nyújt a Sarlós-mozgalom fejlődésének akkori fokáról s egyben megmutatja, mennyire akti van és öntudatosan szól bele

a kulturális élet eseményeibe a magyar egyetemi hallgatóság. Az új nemzedék programját szokás szerint ismét Balogh Edgár foglalja össze nagy vitát provokáló vezércikkében. Mindaz, ami a gombaszögi tábor idején bizonyos romantikus ízű szocializmus formájában megnyilvánult, azóta megérett s ebben a cikkben megfogalmazást nyert. Még akkor az új nemzedék programjának hangsúlya kizárólag *a parasztságra*, mint a nemzet legegészségesebb rétegére helyeződött, most *a munkásság* veszi át szerepét.

»Az új nemzedék célszerű felépítésénél — írja — szükségünk van egyrészt a dolgozó tömegek fiatalságának osztályalapon való öntudatosítására és modernizálására, másrészt egy szociális műveltségű új magyar értelmiség kialakítására. A tudatos osztálypedagógia tudja csak biztosítani, hogy minden magyar dolgozó történelmi intenzitással bent éljen a maga osztályának és szakmájának fejlődési vonalában.«

Ilyen körülmények között azután a csehszlovákiai magyar fiatalság hivatása is lényegesen módosul:

»A magyarság jövője szempontjából az új nemzedék leglényegesebb feladata tehát egy olyan diákmozgalom felépítése, amely megfelelő pedagógiai reformok igénybevételével a most fejlődő fiatal intelligenciát egy új társadalmi rend előkészítésére teszi alkalmassá.«

Ha a gombaszögi tábor fiatalságának lelkületét Szabó Dezső fejezi ki legtalálóbban, úgy az 1929-es Sarló eszmei sűrítőjét és íróideálját Kassák Lajosban kell látnunk. Az új társadalmi rend kívánása már azzal a fejlődési processzussal függ össze, amely a fiatalokat a parasztszemlélet egyoldalú hangsúlyozásától a munkásosztály problematikája felé vitte. A Vetés harmadik száma közli Kassáknak Mesteremberek című kórusra alkalmazott versét és Simon Jolánnak a szavalókórusok megszervezésére vonatkozó oktató cikkét. A diákság szociológiai érdeklődése a kezdetben oly rikító lírai pátoszt most egy bizonyos száraz szakszerűséggel cseréli fel. A fiatal cikkírók minden vonatkozásban a társadalomtudományi művelődés fontosságát emelik ki. A fennálló keretek között még ma is csodálatos, hogy milyen nagy, szinte már-már ösztönös érzékenységgel kapcsolódnak bele minden időszerű kisebbségi problémába. Ekkor lát napvilágot Duka-Zólyomi Norbert tanulmánya a szláv-magyar kultúrérinkezés problémájáról. Az első komoly írás, amely a kérdés praktikus megoldását komoly meggondolás tárgyává teszi. A pozsonyi Komensky-egyetem magyar tanszékének felállítása egész sereg olyan megokolt kulturális követelmény lerögzítésére ad alkalmat, amely követelmények mindmáig jámbor óhajok maradtak. (Magyarországi, finnországi, észtországi tanulmányutak, néprajzi szeminárium felállítása, folyóiratok és könyvek rendszeresített beszerzése stb.) A középiskolások frontján folyik az elavult önképzőkörök felfrissítése. Az érsekújvári gimnazisták a társadalom nagy problémáit vitatják meg, Pozsonyban háborús ankétot rendeznek. *A csehszlovákiai magyar ifjúsági mozgalom történetének legszebb*

fejezete ez az időszak. Az »A Mi Lapunk« 1930. májusi számában Balogh Edgár közreadja az első szlovákiai regősjárás naplóját. Rámutat arra az útra, amelyet a regősmozgalom 1926 óta megtett és az új tennivalókat a következőkben látja:

»A kisebbségi magyar diákokat ki kell vezetni a magyar vidékre, tömegeink közé, hogy megismerjék necsak a faji kultúra sajátos voltát, hanem meglássák, tapasztalják, tanulmányozzák a kiscgazda, a törpebirtokos, a zsellér, a városba járó gyári parasztmunkás, a föld viszonyait is. Ez a tanulmányozás készíti elő azt a kisebbségi magyar új értelmiséget, amely nem frázisokra, politikai jelszavakra vagy vakon elfogadott teóriákra, hanem a kisebbségi magyar tömegek valóságos követelményeinek ismeretére építi fel a maga történelmi mozgalmát, felemelvén természetesen a helyi jelenségeket a világhorizontba és a társadalomtudomány síkjára.«

Milyen erők hatottak közre, hogy ez a magyar fiatal elitgárda elérkezett a *szocializmus eszmekörébe*¹? A húszas évek vége felé a szociális gondolatot nem kellett nagyítóval keresnünk. A magyar szellemi élet, a magyar irodalom a szociális eszme lázában égett. A csehszlovákiai magyar fiataloknak még a kezüket sem kellett volna kinyújtaniok, a szociális kérdés így is hétköznapjaik nyugtalanító problémájává kellett, hogy nőjjön. Persze, itt is szerepet játszott az irodalom. Kassáknak »Egy ember élete« s az 1929-ben megindult »Munka« című folyóirata erős hatással volt a fiatalokra, Barta Lajos ugyancsak 1929 őszén indítja meg Pozsonyban »Új Szó« című irodalmi, művészeti és társadalmi folyóiratát, melyet az új nemzedék tevékeny közreműködésével kíván szerkeszteni. Marxista iránya a szélesebb olvasóközönséget nem tudta megnyerni a lap számára, de a szerkesztő személye rajta hagyta nyomát a Sarló mozgalmán. A mozgalmat előbbrelőkő hatások között azonban kétségtelenül annak a támadó írásnak volt a legnagyobb szerepe, amelyet a »Korunk« című folyóirat közölt Fábry Zoltán tollából. A cikk a Sarló gombaszögi táborával foglalkozik, epés, támadó modorban, »etnográfiai szocializmus«-nak nevezi a fiatalok mozgalmát, akiknek romantikus néprajongásával szembeállítja az osztályharc póre igazságát. Ezzel a támadással a Sarló két szorongató nyomás közé került: *egyformán támadta a fiatalokat a magyar ellenzéki politika*, amelynek szemében a mozgalom rossz utakra tért az osztályharc kidomborításával, *és a hivatalos baloldal*, amely már akkor nyújtogatta csápjait a Sarló felszippantására. A Sarló a kettős nyomás alatt, — amelyhez azután egy harmadik nyomás is járult a Reggel kormánytámogató hasábjairól, — már szinte a tehetetlenség fizikai törvénye alapján sodródott a szélsőbaloldal felé. A mozgalom vezetői félretettek minden taktikát, hogy a hirtelen felfedezett igazságok mámorában evezzenek az ismeretlen jövő felé. Fiatal intellektuelljeink egy része éppen akkoriban tért vissza párizsi tanulmányútjáról s az ott eltöltött hónapok csak még jobban megerősítik forradalmi hitét.

A dolgoknak ez a fejlődése nem maradhatott hatás nélkül az

ifjúsági sajtóra sem, melynek szerkesztésében a Sarlót illette meg a döntő szó. A *Mi Lapunk* egyik fiatal munkatársa »Korszerű regények« címen beszámol a párizsi »Monde« magyar könyvsorozatának kiadványairól s a lap közli is Szilágyi András új pásztor-ának egyes részleteit. Szülők és tanárok köréből már eddig is több fölshozólás hangzott el a diáklap iránya ellen, de ez a már-már kommunista propagandának számító ártatlan könyvismertetés megadja a lapnak a kegyelemdőfést. Konzervatív gondolkozású körök egy új cserkészlap kiadásán gondolkoznak, mely gátat vetne annak a szellemnek, amely a magyar fiatalság egy részében él. Az új diáklap megszületett, A *Mi Lapunk*: anyagi eszközök és érdeklődés hiányában kénytelen volt beszűntetni megjelenését. Tíz éven erjesztője volt a csehszlovákiai magyar diákság életének, végül is ennek a fiatalságnak a radikalizmusa, türelmetlensége ölte meg.

1930 augusztus 8-én a Sarló országos vezetősége ülést tartott *Érsekújváron*. Az ülésen felolvasták a Sarló kétéves munkatervét, mely jellemző módon tárja elénk a mozgalom akkori fejlettségét. Érdekessége miatt tekintsük meg ezt a kétéves munkatervet, amelynek kimondott célja egy csehszlovákiai magyar szociográfiai intézet felállítása volt. A kétéves program pontjai a következők:

I. A Sarló a magyar középiskolás és főiskolás diákságot a magyar tömegek gazdasági, szellemi és szociális életének tanulmányozására neveli. Ezt a célt szolgálja: 1. Az 1928-i gombaszögi cserkészreformok és az 1929-i eperjesi cserkészankét elvkitűzése alapján 1931 tavaszán külön is szervezkedni kezdő regösmozgalom és a középiskolások regösjárása. 2. A főiskolások nyári néptanulmányi vándorlása és az ennek az alapján 1931 tavaszán megszervezendő rendszeres sarlós-mozgalom. 3. Szociográfiai kérdőívek állandó néptanulmányozók számára és szociográfiai pályázatok kiírása. 4. Szociográfiai tmiunka a középiskolai önképzőkörökben az 1929. évi érsekújvári önképzőköri reformok alapján.

II. A Sarló fokozatosan kiépíti a tudományos szociográfiai munkát. Ennek módozatai: 1. Szociográfiai kurzusok szervezése az egyetemi városokban és vidéken. 2. A szociográfiai adatok tudományos feldolgozása úgy a Sarló, mint a Csehszlovákiai Magyar Akadémikusok Szövetsége által fenntartott szakszemináriumokban. 3. Tudományos kapcsolatok létesítése az új nemzedék és a különböző nemzetiségű társadalomtudományi, közgazdasági, statisztikai és néprajzi szakemberek és szakkörök között. 4. A csehszlovákiai magyar szociográfiai szakirodalom és valóságirodalom megteremtése a szociográfiai adatok feldolgozása és kiadása által.

III. A Sarló országos propagandát indít a kisebbségi magyarság tudományos megismerése érdekében. Ennek módozatai: 1. Tervszerű ifjúsági propaganda a középiskolás és főiskolás sajtóban. 2. A magyar napilapok és folyóiratok, elsősorban azonban a vidéki sajtó tervszerű bevonása a nép tanulmányozásba. 3. A pozsonyi és kassai magyar rádió beállítása a néptanulmányozásba. 4. Vitagyű-

lések és vitakihívások a tudományos népismeret érdekében, harc a tudománytalan népismeret minden illúziója ellen.

A végzett munka eredményeként kell elkönyvelni azt a füzetet, amely »Népegészségügyi kérdések« címen jelent meg Csáder Mihály dr. szerkesztésében., valamint »A gyarmati és osztálykizsákmányolás jelenségei« című társadalomtudományi kérdőívet. 1930 nyarán 20 egyetemi hallgató vett részt néptanulmányi vándorlásokon. A vándorlások eredményeit könyvalakban szándékozott kiadni a Sarló, azonban ez mind a mai napig nem történt meg. Az 1930 őszen megindult csoportmunka kiemelkedőbb előadásai fényt vetnek a Sarló fejlődési etapjára. Az egyik előadó a nemzetiségi kérdést ismertette Oroszországban. Balogh Edgár Prágában a keleteurópai kérdést ismertette, szembeállította Nyugat-Európát, a nagy nemzetek övét az elszegényedő Kelet-Európával, a kis nemzetek övével. A keleteurópai kis népeknek, az előadó szerint, ki kell egyezniök egymással, hogy nemzeti ellentéteiket megoldhassák. Az előadások kihangsúlyozták a keleturópai parasztság rohamos elszegényedését és a kollektivizálódás szükségét a paraszttársadalomban.

Innen már csak egy lépés választ el a szovjet öt éves tervétől. A Sarló megtette ezt a lépést. 1930 karácsonyán megjelentette Morvay Gyula: »Forróra fülledt a talaj« című verskötetét, melynek címében és viharos pátoszában szimbólumot látott. A közvélemény egyrésze még mindig várt valamit, mialatt a Sarló pozsonyi titkárságában már a kommunista kiáltványt olvasták a szocialista szeminárium résztvevői.

Ám ha a másik oldalra tekintünk s azt kérdezzük: történt-e valami olyan, ami *a fiatalság szárnyaló energiáit egy közös m-agyar cél érdekében összefoghatta volna, azt kell felelnünk, hogy semmi ilyen nem történt.* A hosszú kínlódások után megszületett s összesen egy számot elért »új Munka« a sötét pesszimizmus fekete tógáját öltötte magára mindjárt az indulásnál. »Morituri te salutant!« — voltak a bevezető szavai a szerkesztőnek s csakugyan a »szellem halálraítéltej« köszöntötték a lapot. Meddő kilátástalanság ülte meg a politikai és kulturális életet. Győry Dezső 1926-ban még így énekelt:

»Hit kell, ha kell, tettben, ökölben, Szabadság és nem nyűtt szemforgatás, nem nyugodni: élni akarunk: segíts magadon s Isten is segít. Ki mer nem hinni életet, jövőt?« — 1931-ben így ír: »Itt tenni kéne valamit, nézd: a gonoszság s vakság hahotázik, S szemed, szemem csak szúró könnyben ázik. Itt tenni kéne valamit. Tudod. Tudom. Te ülsz s én hallgatók. Tiszta vagyok: tehetetlen vagyok.« — A magyar költő pesszimizmusa egy lélektani képletnek volt visszaverődése. A szociális probléma primer fontossága ezekben az években már felvetítette a lelkekre a közeledő roppant gazdasági válság fekete képeit. A kisebbségi magyar társadalom gazdasági szervezetlenségben, megfogyatkozott hittel ment a nehéz napok elé. Gazdasági, politikai és kulturális struktúrája teljesen híjával volt azoknak az előfeltételeknek, amelyek egy radikális irányban fejlődő,

»önsorsán eszmélkedő fiatal gárdát hozzá tudtak volna csatolni a kisebbségi társadalmi fejlődés vonalához. Azok, akikben a reálpolitikai józanság erősebb volt a forradalmi romantikánál, idejében elhagyták a mozgalmat. 1930-tól a *Sarló* már jórészt *fiktív tömegekkel kalkulált*. Az 1931-es országos kongresszus már nemcsak a *Sarló* programját méretezte túl a magyar kisebbség hatásterületén felül, hanem az elvégzendő programmpontokat is olyan káderekre bízta, amelyek csak a vezetők fantáziájában léteztek.

A *Sarló* 1931. szeptemberében megtartott országos kongresszusa *határkő a csehszlovákiai magyar ifjúság mozgalmának történetében*. A kongresszus vitáinak eredményét a »*Sarló* jegyében« c. közel 200 oldalas röpirat foglalja össze. A Major István kommunista párti képviselőnek dedikált gyűjtemény s a benne napvilágot látott tanulmányok elvi és gyakorlati összegezése azt mutatja, hogy a *Sarló* a benne rejlő heves fejlődési dinamizmus hatására a *marxi szocializmus konkrét társadalompolitikai célkitűzéseire érkezett el*. A pozsonyi kongresszus és Balázs Béla látogatása végleg kiemelték a mozgalmat a főiskolás keretek közül s ezekután már csak idők kérdése maradt, mikor torkollik be valamelyik politikai pártba. A pozsonyi kongresszus valójában azért ült össze, hogy a *sarlósok* néhány esztendei kutató tevékenységét, — amely a társadalmi struktúra legkülönbözőbb rétegeiben volt hivatott felfedni a kapitalisztikus társadalom ellentmondásait, — a reális munkaprogramm síkjára állítsa be. Mindjárt az előszóban helyet kap a »proletárforradalom lehetőségé« -nek említése s aki a különböző beszámolókat elolvassa, nem szabadulhat attól az érzéstől, hogy a lehetőség szinte egyetemesen szabta meg és befolyásolta a *sarlós* ideológia valóság-felfedő módszertanát. Mintha ezek a társadalmi élet minden gazdasági-kulturális jelenségeire kiterjesztett vizsgálódások már ab ovo a gyökeres, forradalmi változtatás eszméjének jegyében történtek volna. A konkrét kultúrpolitikai tennivalók ismét a mozgalom élvonalán haladó s a legtöbb taktikai s organizációs felkészültséggel rendelkező Balogh Edgár írásán keresztül nyernek megfogalmazást:

»Teremtsünk — írja — a fiatal szakértelmiség számára olyan munkakategóriákat, amelyek tisztára csak a szakmabeliségből kiindulva az élet történelmi erőibe, föl törekvő tendenciáiba mentik át elsikkadásra ítélt generációnkat. Taszítsuk félre az útból az idejüket múlt generációs kereteket és hozzuk létre a *szakemberek reális mozgalmait*, hogy megteremthessük a kisebbségi magyar szellemi dolgozók harcok kádereit. Teremtsünk orvosmozgalmat, amely a feltorlódott orvosi tudás és a megoldatlan népegészségügy antagonizmusából szocialista orvosbrigádokat fejleszt ki. Alakítsunk olyan mérnöki kart, amely a lakásviszonyok tanulmányozásával egészíti ki a legfejlettebb modern szaktudást.«

Ezt követte volna a fiatal pedagógusok, művészek, írók szakmabeli szervezkedése és felsorakoztatása a »proletariátus népmozgalommá szélesülő frontjaiban«. *Egy kisebbségi társadalom kereteiben merő túlzás volt a fiatalsági mozgalom szerepét egy társadalomorganizáló és a régi társadalmi létrend törvényeit felbontó európai jelentőségű népfront hiú álmával felcserélni.* Igaz ugyan, hogy a kor történelmi atmoszférája, a súlyos válság terhében sínylő európai munkásság keletrenéző szabadságvágya és az új társadalmi rend csalogató illúziója elég elhíhető érvekkel szolgál a fikciók mentségére, de nem éppen az adja-e meg egy mozgalom etikai súlyát, hogy idejében le tud számolni a veszedelmessé vált illúziók világával?

A csehszlovákiai magyar kultúrtársadalom végleg lemondott arról, hogy ezeket a fiatalokat a nemzeti munka síkján viszontlássa, ezért most már szinte tudomást sem vett a Sarló további* útjáról. A kevésbé forradalmár elemek időközben ugyanis elhagyták a mozgalmat s *egy szép napon az a haladószellemű kultúremberekből álló társaság, amely a legszükségesebb kiadásokra az anyagiakat folyósította, beszüntette segítségét.* Ezzel kezdetét vette egy olyan folyamat, amely rövid időn belül *az ifjúsági munka beolvasását jelentette a Sarló által egyedül népmozgalomnak fêlismert kommunista párt adott kereteibe.* A fôiskolás fiatalság legnagyobb része már csak távolból figyelte ezt a folyamatot. A Sarló tagjainak létszáma megfogyatkozott, ez azonban kifelé alig látszott meg. Az a néhány öreg mozgalmista olyan termékeny bôséggel vetette magát rá a frissen meghódított munkaterületre, mintha az idô csakugyan megérett volna a változásra. A túlzásba vitt parasztrómantika után most egy féktelen, extatikus önkívületbe esô *munkás-imádat* vált úrrá. A vörös testnevelési szervek, ifjûmunkás tornászegyesületek, a Prágában megindult »Út« címû kommunista folyóirat, a proletárirodalom idônkénti megnyilvánulásai rohamosan betetőzték a változást. A szocialista mozgalom párhuzamosan futó világkonjunktúrája egy harcos és lüktetô világ tengelyébe állította be ezt a fiatalságot.

Néha már-már úgy látszott, hogy a merész sarlós-álmom, mely a kommunista pártból egy széles gyûrûzésû s a legalsó néprétegek akaratán, elszántságán felépülô *tömegmozgalmat* szeretett volna létrehozni, megvalósul. Kossuton verekedésre kerül a sor a nép és a csendôrök között: a sarlósok kiutaznak a helyszínre, riportokat írnak s mint tanúk még az esküdtszéki tárgyaláson is szerepet visznek. A kommunista párt sztrájkot készít elô s a fiatalokat felhasználja a propagandára. Rôpiratokat rejtegetnek és május elsején felvonulnak a vörös zászló alatt, hogy elénekeljék az internacionálé indulóját. A Sarló története innen kezdve kevés változatosságot mutat. A fiatalok, bekerülve a pártba, természetesen szembetalálták magukat a pártapparátus vezetőivel, a politikai taktikával, csupa olyan momentummal, amely elgondolkoztatta ôket. Azt hitték, megreformálhatják a pártot, ha az rossz utakra tévedt.

Azt hitték, hogy új érárt teremthetnek s a régi, jobbára, intellektuális polgári származású vezetőség helyébe egy friss gárdát állíthatnak. Tévedtek. *A hamarosan lábrakapó ellentétek, nézeteltérések és rivalizálások végül is a sarlós elemek teljes csődjével és kipuштulásával végződtek.*

Végére jutottunk a Sarló történetének. Ami ezután következett, az már nem volt mozgalom, amelynek közös eszméje, célja lenne; az élet aktív áramából kihullott s tulajdon sorsuk ürességének tudatára döbrent egyének kísérletezése csupán. A hajdani fiatalok ma már egytől-egyig aktív szerepet vállaltak a csehszlovákiai magyar élet valamelyik frontján. *Javarészük egy óriási kerülővel visszaérkezett oda, ahonnan valamikor elindult: magyarságának primer jelentőségű tényhez s az ebből folyó konstruktív, építő magyar társadalompolitikához.* Egy másik rész még ma sem tudta legyőzni magában a hajdani összecsapásokban fogant s a nemzeti társadalom karaktere ellen irányuló ressentiment-ját. Ez a töredék ma jórészt *kívülről* figyeli a csehszlovákiai magyarság öntudatosodási folyamatát, önmaga igazolására gyakran idézi sarlós voltát, mint egy olyan motívumot, amely jogossá és megokolttá teszi a fiatalabb nemzedék politikai »aktivizmusát« a kormánypártok közelségében.

A Sarlónak megindulásakor kovász szerepe volt. A magyar népiség eszméje indította el útjára s fejlődésének első fölfelé tartó periódusában a népi gondolat időszerűvétételében működött közre^ habár a népet tisztára romantikus magatartással közelítette meg. Mégis: problémafölvető, erjesztő szerepe a kisebbségi magyar életben minden kétségen fölüll áll. Egy egész generációt nevelt a magyar nép, demokratikus irodalom szeretetének jegyében. Ezt a problémáfölvető szerepét később is megtartotta. Heroisztikus jelentősége nem volt, hiszen az eszmék, amelyekre reagált, benne keringtek a levegőben, mint a miazmák. Azt sem állíthatjuk, hogy közelebb vitt volna a kérdések megoldásához. *Amiben az egész mozgalom a mai napig is példamutató lehet, az a jövendő magyar 'élet emberségesebb irányban való kialakításának szenvedélyes, meg-nemalkuvó szeretete és akarata.* Az új nemzedéknek ezt kell eltanulnia és új módszerekkel megvalósítania.

Kovács Endre.